

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ | ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
Δ.Π.Μ.Σ. ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΧΩΡΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑ - ΧΩΡΟΤΑΞΙΑ

ΕΜΦΥΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΣΤΙΚΟΥ ΧΩΡΟΥ
Ντ. Βαΐου, Ρ. Λυκογιάννη

Μεταπτυχιακή σπουδαστική εργασία

Το καθημερινό «ταξίδι» της φροντίδας_
Εργάτριες φροντίδας διανύουν χωροκοινωνικές αποστάσεις

με αφορμή το “*loin du 16e*”

Θεοδωράκη Σοφία

Ιούνιος 2013

Περιεχόμενα	
Εισαγωγή.....	3
Πρώτη ενότητα.....	4
Α Καθημερινότητα και εργασίες φροντίδας.....	4
Καθημερινότητα.....	4
Οικιακή εργασία και φροντίδα	5
Β Έμφυλες προσεγγίσεις της μετανάστευσης.....	6
Οπτική φύλου στις διαδικασίες μετανάστευσης	6
Θεωρίες αλληλοτομίας	7
Κινητικότητα.....	7
Δια-εθνικότητα	8
Μετανάστευση φροντίδας	9
Εργοδότηρια- εργαζόμενη: σχέσεις και ρόλοι	11
Το εργασιακό «συνεχές»	11
Καθημερινές πρακτικές σε διάλογο	12
Δεύτερη ενότητα.....	13
Α Παρουσίαση του επιλεγμένου φιλμ.....	13
Φιλμική ανάλυση	13
Στοιχεία ενδιαφέροντος σχετικά με τη μετανάστευση.....	15
Β Εστίαση στα κύρια σημεία της ταινίας που αφορούν στην έμφυλη προσέγγιση της μετανάστευσης στον αστικό χώρο	18
Το ταξίδι	18
Ιδιωτικός/ Δημόσιος χώρος	21
Συμπερασματικά.....	23
Βιβλιογραφία	24

Εισαγωγή

Η παρούσα εργασία επιδιώκει να μελετήσει τον αστικό χώρο μέσα από στοιχεία καθημερινότητας μεταναστριών. Αυτό πραγματοποιείται με τη βοήθεια του φιλμ *Loin du 16e*, το οποίο προβάλλει ανάλογα στοιχεία μέσα από τη ρουτίνα μίας συγκεκριμένης εργάτριας φροντίδας. Οι εργάτριες αυτές, είναι οι γυναίκες που αναλαμβάνουν επί πληρωμή τις καθημερινές κοπιώδεις εργασίες του σπιτιού και τη φροντίδα ατόμων σε ανάγκη μέσα σε αυτό. Η μελέτη του επιλεγμένου φιλμ επιχειρεί να αναδείξει τα στοιχεία του χώρου τα οποία βρίσκονται σε διαρκή διαπραγμάτευση με τη διαπλοκή και τη δράση ταυτοτήτων σε αυτό, μέσα από την έμφυλη και πολιτισμική οπτική.

Για το λόγο αυτό, στην πρώτη ενότητα της εργασίας, προηγείται αναφορά σε στοιχεία από έρευνες που βασίστηκαν σε φεμινιστικές προσεγγίσεις και αποκρυσταλλώνονται άξονες σκέψης για το σχολιασμό του φιλμ στα επιλεγμένα σημεία. Διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους η φεμινιστική έρευνα κατάφερε να προσεγγίσει ταυτότητες στο χώρο και την αλληλεμπλοκή τους με αυτόν. Η ενότητα αυτή τοποθετεί τη θεωρητική βάση, η οποία αποτελεί εργαλείο για τη μελέτη και την ερμηνεία συγκεκριμένων ζητημάτων που θίγει φιλμ: τις έμφυλες σχέσεις, τη μετανάστευση, την εργασία και τον χώρο. Τα επίπεδα αυτά περιπλέκονται στην καθημερινότητα, αλληλεπιδρώντας μεταξύ τους, αλλά και με κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα σε παγκόσμια κλίμακα.

Η προσέγγιση των παραπάνω επιπέδων μέσω ενός φιλμ δεν έχει ερευνητικό χαρακτήρα και δεν επιδιώκει να εντοπίσει νέα στοιχεία, αλλά, αυτό αποτελεί έναυσμα για την ενασχόληση με τα επιλεγμένα θέματα. Είναι ενδιαφέρον το γεγονός ότι, στην περίπτωση του φιλμ, το βλέμμα ακολουθεί από τόσο κοντά την καθημερινή δράση ενός ατόμου στο χώρο και το χρόνο, ενώ, σε μεγάλο βαθμό, αντίστοιχες καθημερινότητες, αγνοούνται. Είναι πιθανό το φιλμ να συγκινεί και μέσω των παραστατικών εικόνων του να προκαλεί εντύπωση. Παρ' ολ' αυτά, κρίνεται πως η συγκεκριμένη ιστορία δεν είναι αποκλειστικά αποκύημα κάποιας φαντασίας, αλλά επαναλαμβάνεται καθημερινά σε πραγματικό χρόνο για πολλές γυναίκες ανά τον κόσμο. Έτσι, η παρούσα μελέτη έχει ως στόχο να προβάλει ορισμένες σκέψεις πάνω στις «κρυφές» ιστορίες αντίστοιχων γυναικών, ενώ παράλληλα να σχολιάσει την άμεση συσχέτιση των επιμέρους δραστηριοτήτων διαφορετικών ταυτοτήτων με την παραγωγή και τις σημασιοδοτήσεις του δημόσιου και του ιδιωτικού χώρου.

Πρώτη ενότητα

Α| Καθημερινότητα και εργασίες φροντίδας

Καθημερινότητα

Ξεκινώντας αυτήν την εργασία, είναι πολύ σημαντικό να γίνει μία αναφορά σε ορισμένους άξονες σκέψης αλλά και μεθοδολογίας που έχει τοποθετήσει η φεμινιστική προσέγγιση στα ζητήματα του αστικού χώρου. Κύριο εργαλείο της φεμινιστικής έρευνας έχει αποτελέσει η διερεύνηση των καθημερινών πρακτικών, των αφηγήσεων ταυτοτήτων στο χώρο και της καθημερινότητας εν γένει. Άλλωστε, η μελέτη του καθημερινού αποτελεί ζήτημα όχι μόνο οπτικής αλλά, κυρίως, μεθοδολογίας ώστε να μελετηθεί η δράση του ατόμου εντός ορισμένης, χωροχρονικά δομημένης κοινωνίας (Lykogianni, 2008). Σε αυτό διακρίνουμε δύο κύρια ζητήματα για τα οποία το καθημερινό αποκτά τόσο μεγάλη σημασία ως επιλογή προσέγγισης του χώρου.

Αρχικά, οι κλίμακες του καθημερινού έχουν σημασία καθώς η διερεύνηση του αστικού χώρου μέσα από αυτήν την οπτική προσεγγίζει τις ίδιες τις διαδικασίες συγκρότησής του. Το έργο του Lefebvre για την καθημερινή ζωή προβάλλει ακριβώς αυτήν την αξία του τετριμμένου και του κοινότυπου το οποίο δεν θα πρέπει να εξαιρεθεί από τη φιλοσοφική σχολαστική έρευνα (Λυκογιάννη, 2012). Με την παραδοχή ότι το αστικό είναι μάλλον έργο των κατοίκων της πόλης, αντί να τους επιβάλλεται σαν σύστημα (Lefebvre, 2007), διαπιστώνεται πως η επαφή με τις μικρές κλίμακες και τους ίδιους τους ανθρώπους αποκαλύπτει διαδικασίες κατασκευής χωρικοτήτων που συνθέτουν το αστικό.

Στην περίπτωση της φεμινιστικής έρευνας κύριο ενδιαφέρον έχει η καθημερινότητα γυναικών είτε στο χώρο της πόλης, είτε ακόμα στο χώρο του σπιτιού τους. Κατηγορίες όπως η «μισθωτή εργασία», η «οικογένεια» και ο «ελεύθερος χρόνος» είναι χωροκοινωνικές σφαίρες που, στην καθημερινή ζωή των γυναικών είναι άμεσα συνυφασμένες μεταξύ τους και αλληλοεπηρεαζόμενες (Lykogianni, 2008). Η μελέτη αυτών των επιπέδων δεν αποδεικνύει μόνο την έμφυλη διάσταση του χώρου, αλλά και τη συμμετοχή των γυναικών στην παραγωγή του αστικού, που συχνά αγνοείται. Η προσέγγιση της πόλης μέσα από την έμφυλη οπτική και τη διάσταση του καθημερινού, συμβάλλει στην κατανόηση της δυναμικής της διαδικασίας συγκρότησής της. Γυναίκες κατασκευάζουν την καθημερινότητα, την ταυτότητα και τις σχέσεις τους, αντλώντας από- και, ταυτόχρονα, σε διαπραγμάτευση με - υπάρχουσες μακροσκοπικές δομές και νοήματα χώρου, χρόνου και λόγου (Lykogianni, 2008).

Επιπλέον, η εστίαση στο καθημερινό και το συνηθισμένο αποτελεί μια «είσοδο» στη μελέτη διαδικασιών που εκτυλίσσονται σε διαφορετικές και διαπλεκόμενες γεωγραφικές κλίμακες, από το σώμα ως το παγκόσμιο σύστημα. Οι καθημερινές δραστηριότητες δεν αποτελούν μόνο θέμα τοπικό. Είναι η προέκταση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων στο χώρο και καθορίζουν την άρθρωση των κλιμάκων του σώματος, του σπιτιού, της πόλης, της περιφέρειας, των εθνών, της παγκόσμιας κλίμακας (Dyck, 2005). Για το λόγο αυτό, στη φεμινιστική έρευνα η καθημερινότητα των γυναικών, ακόμα και όταν περιορίζεται στην επιφάνεια ενός διαμερίσματος, έχει σημασία καθώς αναδεικνύει τη συναρμογή του τοπικού με το παγκόσμιο.

Οικιακή εργασία και φροντίδα

Η οικιακή εργασία και φροντίδα είναι ζήτημα που απασχόλησε τη φεμινιστική θεωρία και πολιτική από πολύ νωρίς, με τη μεγαλύτερή του έκφραση μετά τη δεκαετία του 1970, όταν και αποτελούσε μέρος της συζήτησης για την κατασκευή του φύλου και της ανισότητας σε βάρος των γυναικών (Βαΐου, 2007). Οι οικιακές εργασίες καταλαμβάνουν μεγάλο μέρος του χρόνου μίας γυναίκας και της καθημερινότητάς της. Στις διαδικασίες αυτές οι γυναίκες εξυπηρετούν το «αναμενόμενο» που τους έχει αποδοθεί κοινωνικά. Η επιτελεστικότητα του φύλου τους έρχεται μέσα από επαναλαμβανόμενες πρακτικές, και μέσα από σχήματα νοηματοδοτήσεων απαντούν σε κοινωνικές θέσεις και ρόλους. Το φύλο συγκροτείται επιτελεστικά, μέσα από διαδικασίες και πρακτικές, όπως επίσης και μέσα από σχέσεις.

Κάθε υποκείμενο φέρει πολλαπλές υποχρεώσεις και νοήματα ύπαρξης ανάμεσα σε πλήθος άλλων. Για παράδειγμα, μέσα από το ρόλο της γυναίκας- νοικοκυράς, αναπαράγονται και άλλα πρότυπα για τη γυναίκα στο σπίτι, όπως της μητέρας ή της συζύγου, της γυναίκας, δηλαδή, που φροντίζει για όλα τα μέλη της οικογένειας. Το ίδιο πρόσωπο προβάλλει όλες τις παράλληλες εικόνες της φροντίδας, διαμορφώνοντας μέσα από αυτή τη θέση υποτέλειες και τους άλλους ρόλους των μελών, και τις άλλες καθημερινές διεργασίες και τους κανόνες της συζυγικής οικογένειας¹.

Ο όρος «φροντίδα» περιλαμβάνει τη φροντίδα των ασθενών, την οικογενειακή φροντίδα αλλά και τις καθημερινές δουλειές του σπιτιού, και μπορεί να αποτελεί τόσο πληρωμένη, όσο και μη πληρωμένη εργασία, τόσο φυσική όσο και συναισθηματική (Dyck, 2005). Είναι όλες αυτές οι διαδικασίες που συστήνουν ένα σπιτικό, που συνθέτουν την οικογενειακή καθημερινότητα, όπως αυτή έχει διατυπωθεί κοινωνικά, και που αυτονόητα στρέφονται γύρω από το ίδιο πρόσωπο. Η φροντίδα είναι το πλέον θηλυκοποιημένο αντικείμενο. Οι εργασίες της πραγματοποιούνται στα όρια του ιδιωτικού, οικιακού χώρου, που και αυτός αποκτά πλέον γένος.

Βέβαια, η εργασία που επιτελούν οι γυναίκες εντός του οικιακού χώρου δεν αναγνωρίζεται ως «κανονική» εργασία, καθώς αφενός θεωρείται μέρος των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη «φύση» του φύλου τους και αφετέρου δεν οδηγεί στην παραγωγή αγαθών με εμπορευματική αξία (Αθανασοπούλου Α. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Ακόμα και όταν η εργασία αυτή είναι πληρωμένη, υποτιμάται και παραμένει στα όρια της άτυπης, και παράλληλα αθέατης εργασίας. Το σχήμα αυτό επαναλαμβάνεται και εκτός των ορίων του ιδιωτικού, σε εργασίες που δεν αφορούν στην οικία, όπου κατά κύριο λόγο οι έμφυλες ιεραρχίες διατηρούνται ίδιες.

Η μελέτη του χώρου μέσα από την οπτική της φεμινιστικής γεωγραφίας συναντά στις εργασίες φροντίδας δύο πολύ σημαντικά σημεία. Αρχικά, φέρνει στο φως την άτυπη, και κατά τ' άλλα δεδομένη,

¹ «Το νόμιμο και τεκνογονικό ζευγάρι επέχει θέση νόμου. Επιβάλλεται ως πρότυπο, ορίζει τον Κανόνα, κατέχει την αλήθεια, διατηρεί το δικαίωμα να μιλά κρατώντας για τον εαυτό του την αρχή της μυστικότητας. Στον κοινωνικό χώρο, όπως και στην καρδιά κάθε νοικοκυριού, υπάρχει μόνον ένα τόπος αναγνωρισμένης σεξουαλικότητας, επωφελής όμως και καρποφόρος: το δωμάτιο των γονιών. Καθετί διαφορετικό πρέπει πλέον να καταλαγιάσει· η κοσμιότητα των διαγωγών αποφεύγει τα κορμιά, η ευπρέπεια των λέξεων εξυγενίζει τους λόγους. Και ο στείρος, αν εξακολουθεί να επιμένει και να επιάρεται, ξαποστέλνεται στη σφαίρα του μη κανονικού· θα δεχτεί τον ανάλογο χαρακτηρισμό και θα υποστεί τις αρμόζουσες κυρώσει.» (Foucault, 2011)

οικιακή εργασία, ενώ παράλληλα μέσα από αυτήν προσεγγίζει το καθημερινό αποκαλύπτοντας τρόπους συγκρότησης του χώρου και του αστικού. Επιπλέον, οι οικιακές εργασίες διαμεσολαβούν ώστε από την κλίμακα της οικίας, στην οποία συμπυκνώνεται η κοινωνική και οικονομική ζωή, η μελέτη μεταβαίνει σε μεγαλύτερες κλίμακες, όπου διαφαίνονται οι πολιτικές οικονομίες και οι παγκόσμιες τάσεις.

Β| Έμφυλες προσεγγίσεις της μετανάστευσης

Θεωρητικές αναφορές σχετικά με τη μετανάστευση και τις έμφυλες προσεγγίσεις στα ζητήματα που σχετίζονται με αυτήν

Οπτική φύλου στις διαδικασίες μετανάστευσης

Μετά τη δεκαετία του 1970, οι έρευνες για τη μετανάστευση και οι φεμινιστικές έρευνες συναντήθηκαν σε έναν κοινό τόπο, παρεμβαίνοντας σταδιακά στο υποκείμενο που εκπροσωπούσε και αναπαριστούσε τη μετανάστευση. Παρά το γεγονός ότι οι γυναίκες ανέκαθεν ακολουθούσαν τις μεταναστευτικές ροές, η εικόνα των «εν κινήσει ανδρών» καθιερώθηκε επικαλύπτοντας και ομογενοποιώντας σχέσεις και άλλα υποκείμενα. Η εικόνα αυτή παγιώθηκε κυρίως μέσα από έρευνες που απαντούσαν σε ερωτήματα για τις δομικές πλευρές της μετανάστευσης, όπως ακόμη και μέσα από ερμηνείες των διαδικασιών της μετανάστευσης στο πλαίσιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης των χωρών υποδοχής (Βαΐου, 2007).

Η φεμινιστική έρευνα αντιτέθηκε στην κατασκευή ενός γενικευμένου υποκειμένου, του «μετανάστη», που απαντά σε συγκεκριμένο γένος και εξυπηρετεί ένα συγκεκριμένο πρότυπο-μοντέλο, και στη συνολικοποίηση των κοινωνικών αντιθέσεων στον λόγο για τη μετανάστευση. Έτσι, ήρθε στο φως η μετανάστρια, καθώς επίσης οι ιεραρχίες και οι ανισότητες, οι σχέσεις μέσα στις διαδικασίες της μετανάστευσης, αντιδρώντας ξανά στα στερεότυπα που είχαν συνοδεύσει τη νέα εικόνα (αδύναμη, ελεγχόμενη, φτωχή).

Βάση αυτών των ερευνών αποτελούν εμπειρίες μεταναστριών, μέσα και από τη μεθοδολογική επιλογή της προσέγγισης του καθημερινού. Η παρατήρηση αφορά αφενός στον δημόσιο, αστικό χώρο και τις μεταβολές που υφίσταται, και αφετέρου τις διαδικασίες σύστασης και διαμόρφωσης του ιδιωτικού, του χώρου της οικίας και τις σχέσεις που αναπτύσσονται σε αυτόν. Με τον τρόπο αυτό, άρρητες αστικές πραγματικότητες συστήνουν ένα θεωρητικό πλαίσιο ερμηνείας των διαδικασιών αναπαραγωγής του χώρου, σε όλες τις κλίμακες. Η ίδια η οπτική του φύλου αναδιατυπώνει τις κοινωνικές σχέσεις που οργανώνουν τις μορφές και τις διαδρομές της μετανάστευσης. Επιπλέον, ανασυγκροτεί όψεις των μεταναστευτικών φαινομένων, όπως επίσης, και όψεις του αστικού.

Βέβαια, η μετανάστευση δεν αποτελεί μόνο πεδίο παρατήρησης, αλλά, μεταβάλλοντας το υλικό και θεσμικό περιβάλλον των έμφυλων σχέσεων, τείνει συχνά να αποτελεί ισχυρό παράγοντα

επαναδιαπραγμάτευσης ή/ και μεταβολής τους, από τη μικροκλίμακα του σώματος και του σπιτιού, τη γειτονιά και την πόλη μέχρι τους χώρους των διαδρομών από «εκεί» ως «εδώ» και τον παγκόσμιο χώρο στον οποίο συγκροτούνται τα μεταναστευτικά ρεύματα (Βαΐου Ντ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Η διεξαγωγή της έρευνας δεν έχει αυτοσκοπό την παραγωγή ενός αντικειμένου μελέτης και παρουσίασης παγιωμένων σχέσεων και παραστάσεων, αλλά συνιστά μία ενσυνείδητη επιστημονική και πολιτική επιλογή.

Θεωρίες αλληλοτομίας

Οι θεωρίες αλληλοτομίας (*intersectionality*) περιγράφουν τη διαπλοκή του φύλου με άλλους άξονες που διαμορφώνουν ταυτότητες και προσδιορίζουν κοινωνικά τα άτομα. Αποδίδουν το σύμπλεγμα, τις συνδέσεις αλλά και τις συγκρούσεις που αντιμετωπίζουν άτομα κινούμενα ανάμεσα στις έμφυλες και ταξικές διαστάσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής. Μέσα από βιώματα, είτε ακόμα και μέσα από συνθήκες καταπίεσης, διαμορφώνονται τα άτομα, παράλληλα με τις σχέσεις τους με το χώρο.

Το φύλο, όπως και η κοινωνική τάξη, η εθνότητα, η σεξουαλικότητα, προσδιορίζει σε μεγάλο βαθμό ποια σώματα ανήκουν πού, τι είδους χωρικές εμπειρίες διαμορφώνουν συγκεκριμένα άτομα και ομάδες, τι είδους τεχνικές αποκλεισμού αντιστοιχούν σε συγκεκριμένα σώματα. Για παράδειγμα τι είδους κανόνες εμφάνισης κάνουν τα σώματα πολλών μεταναστριών «εκτός τόπου» στον δημόσιο χώρο ή πώς ο τρόπος οριοθέτησης δικαιωμάτων τις αποκλείει από τη δημόσια σφαίρα (Βαΐου Ντ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Ο χώρος οριοθετείται διαφορετικά, και οι κινήσεις περι-ορίζονται αντίστοιχα. Κάθε τόπος νοηματοδοτείται μέσα από την εμπειρία διαφορετικών ταυτοτήτων σε αυτόν. Σχετικά με τα φαινόμενα της μετανάστευσης, οι αλληλεπικαλύψεις στοιχείων όπως τα παραπάνω, καθορίζουν τους τόπους και του τρόπους των μετακινήσεων, σε πολλαπλές κλίμακες, όπως επίσης και των καθημερινών πρακτικών (βλ. κινητικότητα).

Στην περίπτωση των μεταναστριών, διαπιστώνεται εύκολα μία πρώτη διπλή και αλληλεπικαλυπτόμενη διάκριση. Καταρχήν, προσδιορίζονται ως γυναίκες, με αντίστοιχους στερεοτυπικούς έμφυλους ρόλους, ενώ από την άλλη, ως μετανάστριες, δηλαδή ξένες γυναίκες, σηματοδοτώντας όχι μόνο την ετερότητα προς το έθνος, αλλά και τον κίνδυνο για τη φυλετική και πολιτισμική καθαρότητά του (Ζαββού Α. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Μεταξύ των ασταθών συνδέσεων εθνότητας, φύλου και κοινωνικής τάξης οργανώνουν την καθημερινότητα τους και διαμορφώνουν τη σχέση τους με το χώρο, σε μία αμφίδρομη συνθήκη.

Κινητικότητα

Όπως αναφέρθηκε ήδη, η φεμινιστική έρευνα εντοπίζει τη γυναίκα μετανάστρια ως υποκείμενο που βρίσκεται σε κίνηση. Μαζί με αυτήν τη νέα εικόνα, εμφανίζονται και άλλα αίτια και τρόποι μετακίνησης και μεταναστευτικής κίνησης, τα οποία αποσταθεροποιούν τα γενικευμένα στερεότυπα της μετανάστευσης. Επιπλέον, αποκαλύπτονται τα πλαίσια των μεταναστευτικών ροών αλλά και η

καθημερινότητα μεταναστών και μεταναστριών στους τόπους προορισμού. Στις διαδικασίες της μετανάστευσης διακρίνονται πολλαπλές κλίμακες κινήσεων, συνδέσεις μεταξύ τόπων, και εν γένει, μορφές κινητικότητας. Η φεμινιστική προσέγγιση αναδεικνύει επιπλέον διαφοροποιήσεις ιεραρχίες και ανισότητες της κινητικότητας.

Και στην περίπτωση της κινητικότητας διακρίνονται αλληλοτομίες στις διαστάσεις συγκρότησης ταυτοτήτων, μέσα από τις συνδέσεις και τους αποκλεισμούς των ατόμων σε κάθε κλίμακα. Τα όρια αυτά συγκροτούνται σε σχέση με τις διαστάσεις του καθημερινού και σε ένα μεγάλο βαθμό προσδιορίζονται ως έμφυλα.

Οι περιορισμοί δεν εντοπίζονται μόνο στο πραγματικό, αλλά και στο συμβολικό. Οι φραγμοί και τα όρια που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες, μέσα από επικαλύψεις διαφορετικών επιπέδων ελέγχου και άσκησης εξουσίας, συνθέτουν τη δημόσια σφαίρα της καθημερινότητάς τους και συγκροτούν την ταυτότητά τους. Οι μετανάστριες διασχίζουν όρια- σύνορα, όχι μόνο μεταξύ δύο χωρών, αλλά επιπλέον έναν αριθμό χωροκοινωνικών ορίων τα οποία και καθορίζουν, μεταξύ άλλων, την κινητικότητα τους. Η ίδια η εμπειρία της μετανάστευσης περιλαμβάνει πολύπλοκες κινητικότητες και ένα πλήθος διελεύσεων, αλλά και κατασκευών, συνόρων και ορίων σε διάφορες κλίμακες, που κυμαίνονται από την κλίμακα του σώματος, στην παγκόσμια κλίμακα (Vaïou, 2011)².

Δια-εθνικότητα

Ανάμεσα στα πολλαπλά επίπεδα κινητικότητας, όπως αναφέρθηκαν παραπάνω, παρουσιάζονται συνθήκες όπου μετανάστες συνδέονται ταυτόχρονα με διαφορετικούς τόπους αναφοράς. Η έννοια της διαεθνικότητας (*transnationalism*), περιγράφει την οργάνωση της καθημερινής ζωής μεταναστών σε πολλαπλούς τόπους. Έτσι, αποδίδονται μικρής και μεσαίας διάρκειας αμφίδρομες και σύνθετες κινήσεις/ μεταναστεύσεις ατόμων (Βαΐου Ντ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009) και τα άτομα «σταθεροποιούνται στη συνθήκη της κίνησης». Οι παράλληλες συνδέσεις και σχέσεις των μεταναστών με κάθε τόπο, δημιουργούν και άμεσες σχέσεις των τόπων μεταξύ τους. Μέσα από την καθημερινότητα, παράγουν αμοιβαία διαμορφούμενες αστικές πραγματικότητες.

Ως εκ τούτου, η δια-εθνικότητα χαρακτηρίστηκε, και αυτή, έμφυλα. Η ασταθής αυτή συνθήκη, η συνεχώς εν κινήσει καθημερινότητα, αποδόθηκαν αρχικά μόνο σε άνδρες. Διασχίζοντας διακρατικά, και όχι μόνο σύνορα, ο άνδρας συχνά εμφανίζεται ως επιχειρηματίας, οικοδόμος, τυχοδιώκτης, και ως στήριγμα της οικογένειας περιηγούνται σε συνεχή ροή και με μεγάλη ευκολία. Από την άλλη, οι γυναίκες μοιάζουν απύσες από τα παγκοσμιοποιημένα οικονομικά δίκτυα, διατηρώντας για την εικόνα τους στερεότυπα όπως: εξωτικές, υποταγμένες, θύματα, ή υποβιβασμένες να παίζουν ρόλους, συνήθως στην οικιακή σφαίρα (Pratt, Yeoh, 2003).

² Οι μεταβάσεις μεταξύ αυτών των χωροκοινωνικών ορίων, μέσα από καθημερινές πρακτικές μεταναστριών, αποτελούν αντικείμενο της παρούσας εργασίας. Συγκεκριμένα το επιλεγμένο πολιτισμικό προϊόν αναπαριστά τις μετακινήσεις αυτές στην καθημερινότητα του βιοπορισμού και των εργασιών φροντίδας.

Οι μεταναστευτικές ροές, όμως, δεν αφορούν μόνο στην αντρική κίνηση, σε καμία από τις εκφάνσεις τους. Μετανάστριες βρίσκονται, για παράδειγμα, συνεχώς σε μετάβαση ανάμεσα σε δύο τύπους, ανάμεσα στο βιοπορισμό και στη φροντίδα των μελών της οικογένειας που αφήνουν πίσω στη χώρα προέλευσης. Η έρευνα πάνω στις έμφυλες πρακτικές δια-εθνικότητας, αναδεικνύει τις πολλαπλές υποκειμενικότητες, αλλά και τις συνδέσεις του τοπικού με το παγκόσμιο που προκύπτουν από τη μεταναστευτική διαδικασία (Καμπούρη Ν. , Λαφαζάνη Ο. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009).

Μετανάστευση φροντίδας

Μία πτυχή του καθημερινού που έχει απασχολήσει τη φεμινιστική γεωγραφία, λόγω των έντονων έμφυλων ιεραρχήσεων και άλλων διακρίσεων, αποτελεί η πληρωμένη εργασία φροντίδας που αναλαμβάνεται, κατά κύριο, λόγο από μετανάστριες. Η καθημερινή αυτή, εξαναγκασμένη συνθήκη χτίζει σχέσεις και προϋποθέσεις ύπαρξης μεταναστριών ανάμεσα σε ντόπιο πληθυσμό. Στην κατανόηση των εργασιών φροντίδας έχει σημασία η περιγραφή τους ως διαδικασίες σε εξέλιξη και όχι ως κάτι το σταθερά προσδιορισμένο, όπως και ο εξελισσόμενος κοινωνικός συντηρητισμός, ο νεοφιλελευθερισμός και η παγκοσμιοποίηση, παράλληλα και με τη προσέγγισή τους μέσα από αλληλοτομίες φύλου, τάξης ή εθνότητας (Dyck, 2005). Προκειμένου να φανεί η άρθρωση του τοπικού με το παγκόσμιο, στο πλαίσιο των παγκόσμιων ροών κεφαλαίου, πληροφορίας και ανθρώπων, είναι άξιες λόγου και μελέτης οι συνθήκες υπό τις οποίες μετανάστριες αναλαμβάνουν εργασίες φροντίδας.

Οι αμειβόμενες εργασίες φροντίδας από μετανάστριες έρχονται ως απάντηση στις ανάγκες που άφησε ακάλυπτες η υποχώρηση του κράτους πρόνοιας και οι πολιτικές λιτότητας. Αποτελεί την κύρια προσφερόμενη προς τις μετανάστριες εργασία³, ακολουθώντας την ιεράρχηση της ήδη αξιολογημένης ανδρικής και γυναικείας εργασίας, η οποία θέλει τη γυναίκα τροφό, και νοικοκυρά δεσμευμένη στο χώρο του σπιτιού. Επιπλέον, η οικιακή εργασία εντάσσεται στη σφαίρα της παραοικονομίας, χωρίς ασφάλιση και κοινωνικές παροχές. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώνει την «άτυπη» και «εκτός νόμου» ύπαρξη των μεταναστριών σε όλους τους χώρους της πόλης, και στον εργασιακό⁴, ώστε να παραμένουν περιορισμένες και αφανείς.

Βέβαια, η εργασία στα σπίτια των ντόπιων, η είσοδος σε αυτό το ιδιωτικό, αποτελεί ένα πέρασμα, μία άρση, ενός ακόμα ορίου. Με τον τρόπο αυτό οι μετανάστριες καταφέρνουν να ξεκινήσουν μία «κανονική ζωή» (Βαΐου, 2011), και μέσα από διαδοχικά άλλα περάσματα ορίων να ενταχθούν στη σφαίρα του ομαλού και του νομιμοποιημένου.

³ Οι επαφές των εργαζόμενων με τους εργοδότες πραγματοποιείται μέσα από δίκτυα γνωριμιών και συστάσεων. Τα δίκτυα είναι πολύ σημαντικά για την καθημερινότητα των μεταναστριών και την κατοίκηση στον τόπο υποδοχής, είτε πρόκειται για δίκτυα για εύρεση εργασίας, είτε για δίκτυα αλληλεγγύης και αλυσίδες φροντίδας μέσα στην κοινότητα.

⁴ Το νομικό πλαίσιο άλλωστε, καταδεικνύει πως χωρίς νόμιμη εργασία, δηλωμένη και φορολογούμενη, οι μετανάστες βρίσκονται εκτός νόμου, διωκόμενοι στη χώρα που εργάζονται και ζουν.

Επίσης, η έμμισθη οικιακή εργασία αποτελεί την πιο σημαντική απασχόληση, διαμορφώνει έμφυλες σχέσεις τόσο στον μεταναστευτικό όσο και στον ντόπιο πληθυσμό (Βαΐου, Στρατηγάκη, 2009). Σε αυτήν την περίπτωση δύναται η ένταξη των μεταναστριών και με έναν ακόμη τρόπο, μέσω της αποδοχής τους από τις ντόπιες γυναίκες που τις επιλέγουν στα σπίτια τους, και έπειτα από τον ντόπιο κόσμο της γειτονιάς εν γένει.

Αρμένισσα

ΑΡΜΕΝΙΣΣΑ 46 ετών με καλοσύνη, αναλαμβάνει φροντίδα ηλικιωμένων και κατάκοιτων, ως εσωτερική ή εξωτερική, τιμή 400€

Φροντίδα ηλικιωμένων και κατάκοιτων ατόμων

ΚΥΡΙΑ από Αρμενία, 48 ετών, αναλαμβάνει φροντίδα ηλικιωμένων και κατάκοιτων, ως εσωτερική γηροκόμος, τιμή 400€

Αλλοδαπή

Πλατεία Βικτωρίας

ΑΛΛΟΔΑΠΗ από Βουλγαρία με καλά Ελληνικά, γνώσεις νοσηλευτικής, εμπειρία και συστάσεις, αναλαμβάνει φροντίδα ηλικιωμένων σε όλη την Ελλάδα, τιμή 500€...

Κυρία νοσοκόμα

Κέντρο

ΚΥΡΙΑ από Γεωργία, νοσοκόμα, με καλά Ελληνικά, γνώσεις μαγειρικής, με 13ετή παραμονή στην Ελλάδα, αναλαμβάνει φροντίδα ηλικιωμένου ατόμου εσωτερική...

οικιακή βοηθός

ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΟΗΘΟΣ ως εσωτερική έως 30 ετών, από Αιθιοπία, Σρι Λάνκα ή Ινδονησία, για οικογένεια στη Νέα Ερυθραία, και Ιούλιο - Αύγουστο εκτός Αθηνών, μισθός, τιμή 600€

κυρίες

ΓΕΩΡΓΙΑΝΕΣ Βουλγάρες Ελληνίδες, Ρωσίδες, Φιλιππινέζες ζητούνται για εργασία ως οικιακοί βοηθοί, baby sitting, φύλαξη ηλικιωμένων σε νησιά για καλοκαιρινή περίοδο, καλός μισθός ,

Ουκρανές

ΟΥΚΡΑΝΕΣ Ρωσίδες, Λευκορωσίδες και Γεωργιανές, έως 40 ετών, σχετικά καλά Ελληνικά, εντιμότητα, σοβαρότητα, εργατικότητα, ήθος, ζητούνται είτε ως οικιακοί βοηθοί ή ως γηροκόμοι - baby sitters

Γηροκόμος

ΚΥΡΙΑ έως 50 ετών από Γεωργία, ζητείται ως εσωτερική γηροκόμος για τη φροντίδα ηλικιωμένης κυρίας, μισθός 600€, περιοχή Νέο Φάληρο

Κυρία υγιής

N. Ηλείας

ΚΥΡΙΑ υγιής, έως 50 ετών, ζητείται για φροντίδα κατακοιτης ηλικιωμένης ως εσωτερική, τιμή 500€ ,

Ζητείται κυρία αλλοδαπή για νησί

Σεπόλια

ΖΗΤΕΙΤΑΙ κυρία αλλοδαπή 50 με 55 ετών, με συστάσεις, καλά ελληνικά, για φροντίδα δύο ηλικιωμένων ατόμων, ο κύριος είναι κατάκοιτος αδύνατος, η κυρία

Philippine girl

Χολαργός

PHILIPPINE girl between 25 - 40 years is needed for housekeeping, stay in house, agencies excluded, τιμή 700€

Κυρία

ΚΥΡΙΑ από Μολδαβία 50 ετών ζητεί εργασία ως οικιακή βοηθός ή φροντίδα ηλικιωμένων, εσωτερική ή εξωτερική

Αγγλίδες

ΑΓΓΛΙΔΕΣ Γαλλίδες, Ιταλίδες, Γερμανίδες, δυτικοευρωπαϊκές, με επιθυμητή γνώση Ελληνικών, 23 - 55 ετών, ζητούνται ως οικιακοί βοηθοί, γηροκόμοι και baby sitter

Αγγελίες στο: <http://www.xe.gr/>, Ιούνιος 2013

Εργοδότηρια- εργαζόμενη: σχέσεις και ρόλοι

Οι σχέσεις εργοδότηριας-εργαζομένης είναι από τις πρώτες επαφές που αναπτύσσονται στους τόπους υποδοχής, αλλά κυρίως είναι σχέσεις που διαμορφώνονται σε καθημερινή βάση μέσα στα σπίτια του ντόπιου πληθυσμού και χαρακτηρίζονται από πολλαπλά επίπεδα σύγκρουσης (εθνοτικά, ταξικά). Οι γυναίκες σε επαφή, η εργαζόμενη και η εργοδότηρια, εκπροσωπούν δύο ρόλους, αντιθετικούς και συμπληρωματικούς. Βρίσκονται σε δύο παράλληλους τόπους, αντιπροσωπεύοντας το εδώ και το εκεί, το εξουσιάζον και το εξουσιαζόμενο.

Παρ' ολ' αυτά, η σχέση δεν αναγνωρίζεται μόνο έτσι, δε φιλτράρεται και χαρακτηρίζεται αποκλειστικά μέσα από πρακτικές εξουσίας και καταπίεσης. Αντίθετα, συχνά, οι μετανάστριες, αναγνωρίζουν στοιχεία του εαυτού τους στις εργοδότηριες δείχνουν κατανόηση και αγάπη ακόμα και όταν δεν αμείβονται ανάλογα ή δεν ασφαρίζονται. Τέτοιου είδους προσωπικές σχέσεις συμβάλλουν σημαντικά στην ενεργοποίηση και την ενδυνάμωση προσδοκιών και διαδικασιών για κοινωνική ένταξη (Λυκογιάννη Ρ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009).

Από την άλλη βέβαια, η αμειβόμενη εργασία μεταναστριών οικιακών βοηθών, ενώ δίνει διέξοδο στις ντόπιες εργοδότηριές τους να αντεπεξέλθουν σε δραστηριότητες που τους έχουν αποδοθεί κοινωνικά (οικιακή εργασία και φροντίδα), την ίδια στιγμή αφήνει ατάραχες τις έμφυλες σχέσεις – σχέσεις εξουσίας- στο ντόπιο νοικοκυριό, όπου οι δραστηριότητες αυτές παραμένουν και πάλι στην ευθύνη των γυναικών. Παράλληλα, δεν εκδηλώνονται αιτήματα για παροχή και ποιότητα κοινωνικών υπηρεσιών (Λυκογιάννη Ρ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Η εργοδότηρια παραδίδει τη θέση της, ως έχει και μετατοπίζεται το βάρος της μάνας, της συζύγου, χωρίς να μεταβάλλεται η ουσία του ρόλου. Το μοντέλο δεν διασαλεύεται καθόλου, καθώς η «γυναίκα» παραμένει αρμόδια του σπιτιού και των εργασιών του, φροντίζοντας για όλους. Επιπλέον, η σχέση αυτή αποκαλύπτει την υποτίμηση των εργασιών του σπιτιού και της εργασίας των μεταναστών, καθώς ο μισθός της ντόπιας είναι αρκετός για να συντηρεί το σπίτι, και να καλύπτει καθημερινές ανάγκες, ενώ παράλληλα πληρώνει την καθημερινή, και εξαντλητική εργασία, μίας ακόμη γυναίκας.

Το εργασιακό «συνεχές»

Ένα φαινόμενο που εμφανίζεται στη ρουτίνα των μεταναστριών που έχουν αναλάβει οικιακές εργασίες και εργασίες φροντίδας σε άλλα σπίτια, είναι η επανάληψη της εργασίας τους δύο φορές σε μία μέρα, αρχικά, στον εργασιακό τους χώρο και έπειτα στο δικό τους σπίτι. Ταυτόχρονα δημιουργείται η ανάγκη φροντίδας επί πληρωμή, ώστε να βιοπορίζεται η οικογένεια, και η φροντίδα της ίδιας της οικογένειας⁵.

Πρόκειται για το συνεχές έμμισθης και άμισθης οικιακής εργασίας, συνεχές της εργασίας τους που διατρέχει το χώρο και το χρόνο (Αθανασοπούλου Α. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Με τον

⁵ Οι δεσμεύσεις αυτές, εργασιακές και οικογενειακές, έχουν αποδοθεί στις γυναίκες με βάση τη «φύση» του φύλου τους. Στην περίπτωση των μεταναστριών, η δυνατότητα διαφυγής από τα στερεότυπα είναι απίθανη, καθώς υφίστανται την καταπίεση σε πολλαπλά επίπεδα, και καθορίζονται κοινωνικά από το φύλο τους, τη φυλή τους, την τάξη τους.

τρόπο αυτό η μέρα διπλασιάζεται, επεκτείνεται, δημιουργώντας αδιάκοπες υποχρεώσεις και δεσμεύσεις. Εκτός από τη χρονική συσχέτιση των δύο περιόδων της ημέρας μίας εργάτριας φροντίδας, προκύπτει και η συσχέτιση των δύο αυτών χώρων, όπου η άμεση αναφορά του ενός στον άλλο, μέσω του ίδιου προσώπου, συμβάλλει στη σύμμιξή τους, όπως επίσης, στην παράλληλη και εξαρτώμενη διαμόρφωση τους.

Καθημερινές πρακτικές σε διάλογο

Οι καθημερινές πρακτικές σε διάλογο περιγράφουν τις σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των μεταναστριών, απασχολούμενων στις οικιακές εργασίες, και στον ντόπιο πληθυσμό, μέσω των καθημερινών ζυμώσεων. Οι επαφές αυτές αφορούν τόσο στον ιδιωτικό- οικιακό, όσο και στον αστικό χώρο. Στην περίπτωση των εργατριών φροντίδας, οι ατομικές εμπειρίες από τη χώρα προέλευσης, οι αφηγήσεις της ταυτότητάς τους, τελούνται σε έναν νέο χώρο, με τον οποίο έρχονται αντιμέτωπες, ενώ παράλληλα διαμορφώνεται από τις ίδιες.

Η συνθήκη αυτή είναι ακόμα πιο έντονη όταν η ίδια η εργασία επιβάλλει επαφή με άλλα άτομα. Η πολιτισμική και κοινωνική σύγκρουση, παράγει ένα νέο χωροκοινωνικό σύνολο. Τα παιδιά που μεγαλώνουν με τη φωνή της αλλοδαπής γυναίκας, που αντικαθιστά τη μάνα τους, επαναπροσδιορίζοντας το οικογενειακό πρότυπο. Η γυναίκα που ετοιμάζει το φαγητό των ηλικιωμένων, τους περιθάλλει και τους φροντίζει. Η παρουσία της μέσα στο σπίτι κάθε άλλο παρά αφήνει αδρανές, τόσο το άψυχο σκηνικό στο οποίο τελούνται οι πρακτικές της καθημερινότητας, όσο και τις σχέσεις, τους ανθρώπους που το συστήνουν. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες είναι πιθανό να φανούν βήματα ένταξης των μεταναστριών αλλά και αποδοχής στον ντόπιο πληθυσμό, που ενδεχομένως να δυσανασχετεί με τους «ξένους», αλλά επιτρέπει στη μετανάστρια να μπει στο σπίτι για τις εργασίες του.

Επιπρόσθετα, οι διαδικασίες αυτές των ομάδων σε επαφή δεν συμβαίνουν μόνο στο χώρο της εργασίας, εντός του οικιακού, αλλά σταδιακά εμφανίζονται στο δημόσιο χώρο της πόλης, όπου εκεί αυτή η τριβή συμβαίνει σε διαφορετικές κλίμακες και δυναμικές. Η χρήση, ή η οικειοποίηση, του δημόσιου χώρου, η συνύπαρξη και διαπλοκή ατόμων με διαφορετικά πολιτισμικά, έμφυλα, εθνοτικά κ.ά. διακριτικά, είναι που καθιστά αυτό το πεδίο κλειδί στην καθημερινή επαφή μεταναστών και ντόπιων. Σε αυτό, προηγείται να γίνει η αποδοχή ότι οι κοινωνικές δράσεις καθορίζονται από το αστικό περιβάλλον (υλικά, κοινωνικά και πολιτισμικά) και μπορούν ταυτόχρονα να επηρεάσουν τον τόπο (Βαΐου, 2007). Ο χώρος της πόλης και η κοινωνική συμπεριφορά, οι διαφορετικές ταυτότητες και καθημερινότητες είναι σε αμοιβαία σχέση και συνδιαμόρφωση. Ο αστικός χώρος, στις διαπλεκόμενες καθημερινότητες και αδιάκοπες ροές βρίσκεται ανοιχτός και «εν τω γίνεσθαι».

Δεύτερη ενότητα

Σημεία του φιλμ μικρού μήκους “Loin du 16e” (Thomas D., Salles W., 2006)

A| Παρουσίαση του επιλεγμένου φιλμ

Η επιλογή του συγκεκριμένου φιλμ προκύπτει καθώς αυτό θίγει ορισμένα από τα παραπάνω ζητήματα, της μετανάστευσης ως έμφυλη διαδικασία, των οικιακών “γυναικείων” εργασιών, τη μελέτη των καθημερινών πρακτικών, αλλά, κυρίως, τα αναγνωρίζει και τα αναδεικνύει μέσα από την οπτική του καθημερινού.

Φιλμική ανάλυση

Το σενάριο_ Οι σκηνοθέτες- σεναριογράφοι_ Η εποχή που προβλήθηκε

Το φιλμ μικρού μήκους *Loin du 16e*, αποτελεί κομμάτι της κινηματογραφικής ταινίας *Paris, je t'aime* (2006). Η ταινία είναι μία συλλογή από δεκαοκτώ μικρές ιστορίες (μικρού μήκους), καθεμία από τις οποίες εισάγει διαφορετικός σκηνοθέτης, ή ομάδα σκηνοθετών, και κάθε φορά διαδραματίζεται σε ένα από τα είκοσι διαμερίσματα του Παρισιού. Σεναριογράφοι και σκηνοθέτες του συγκεκριμένου φιλμ είναι, οι βραζιλιάνοι, Daniela Thomas και Walter Salles⁶.

Το φιλμ της Thomas και του Salles μεταφράζεται ως «μακριά από το 16^ο», και αφορά μια μετανάστρια από τη Λατινική Αμερική, την Άννα, η οποία σε καθημερινή βάση αναγκάζεται να αφήσει το παιδί της σε ένα κρατικό βρεφονηπιακό σταθμό, και να ταξιδέψει με τα Μέσα Μαζικής Μεταφοράς μία πολύ μεγάλη απόσταση, ώστε να φτάσει στο 16^ο διαμέρισμα και να βγάλει το μεροκάματό της φροντίζοντας στο σπίτι το μωρό μιας άλλης γυναίκας. Στο φιλμ κινηματογραφείται η «πρωινή ρουτίνα» της Άννας. Τόσο το σενάριο, όσο και ο ίδιος ο τίτλος, αποτελούν μία επιλογή ώστε οι σκηνοθέτες να προβάλουν αυτά που περικλείει και παράλληλα αυτά που αποκλείει το 16^ο διαμέρισμα του Παρισιού.

Το 16^ο διαμέρισμα εντοπίζεται στα ανατολικά εντός του περιφερειακού του Παρισιού και είναι επίσης γνωστό με το όνομα *Arrondissement de Passy*. Χαρακτηριστικά του αποτελούν οι μεγάλες λεωφόροι, τα ακριβά σχολεία, τα μεγάλα πάρκα και τα οσμανικά κτήρια πάνω στα βουλεβάρτα. Εκεί, ανάμεσα στην πλατεία του Trocadéro και την πλατεία d'Iéna, συγκεντρώνεται ένας μεγάλος αριθμός μουσείων. Το διαμέρισμα αυτό είναι επίσης γνωστό ότι αποτελεί κατοικία για την ανώτερη αστική τάξη⁷, ενώ ακόμα έχει ταυτιστεί με πλούσιους άνδρες που έχουν συσχετισθεί με την πολιτική και πολιτιστική ζωή της Γαλλίας. Για την ακρίβεια, είναι το τέταρτο σε σειρά διαμέρισμα του Παρισιού σε μέσο όρο εισοδημάτων ανά νοικοκυριό και σημειώνει πολύ υψηλές τιμές γης στην αγορά κατοικίας.

Σε αυτό το “σκηνικό” καλούνται οι δύο σκηνοθέτες να τοποθετήσουν την ιστορία τους. Κι όμως, το μεγαλύτερο τμήμα της ταινίας είναι γυρισμένο μακριά από αυτό, στα γαλλικά συγκροτήματα κατοικιών- *habitations à loyer modéré*- και στα δημόσια μέσα μεταφοράς. Με τον τρόπο αυτό

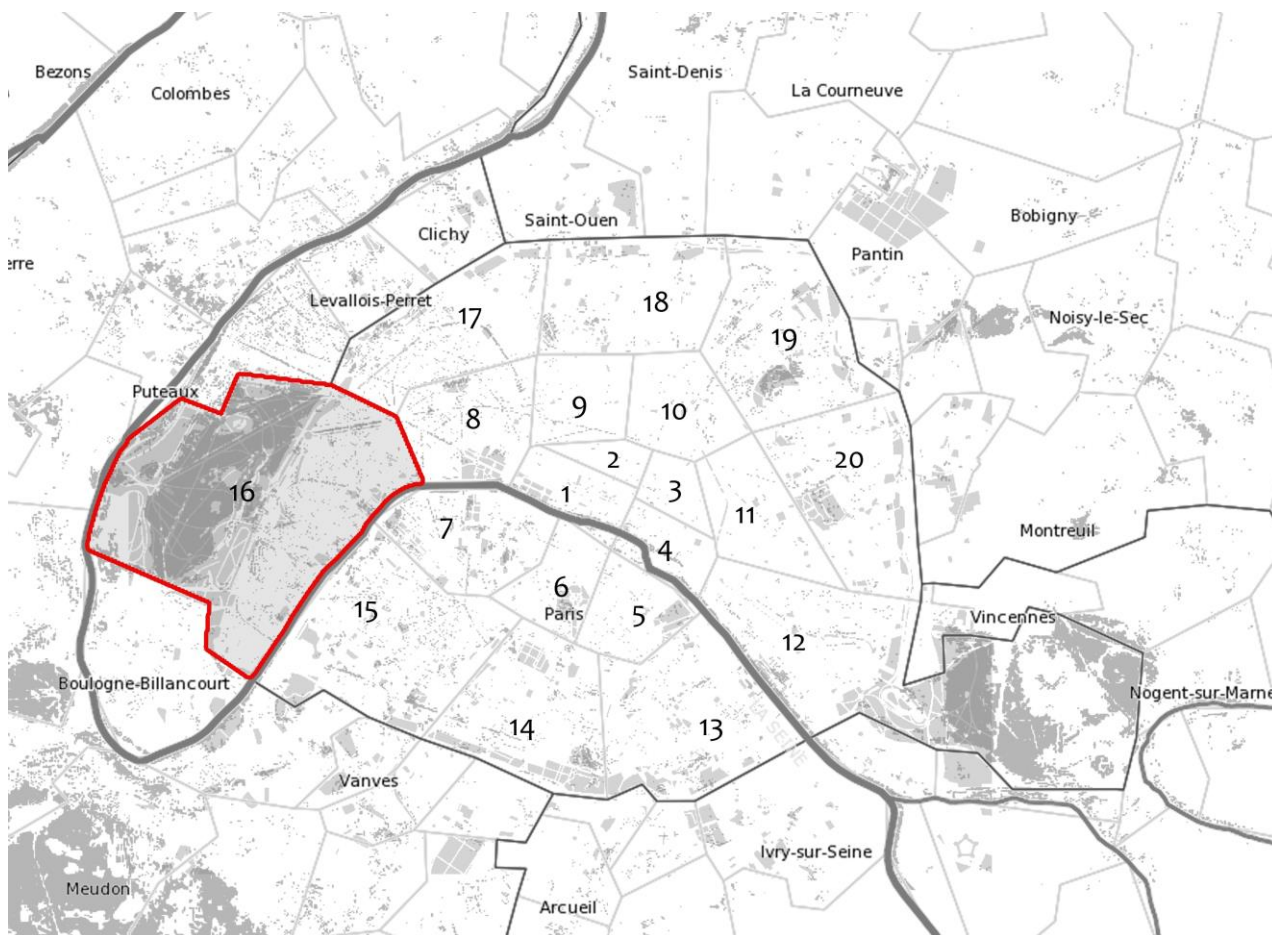
⁶ Άλλες συνεργασίες τους: *Somos Todos Filhos da Terra* (1998), *Midnight O Primeiro Dia* (original title) (1998), *Behind the Sun Abril Despedaçado* (original title) (2001), *Linha de Passe* (2008), , *Stories on Human Rights, Voyage* (2008)

⁷ Καλλιτέχνες αλλά και πολλά πρόσωπα της πολιτικής σκηνής της Γαλλίας γεννήθηκαν στο 16^ο διαμέρισμα.

αποκαλύπτονται οι αντιθέσεις, οι εσωτερικές διαφοροποιήσεις της πόλης. Η καθημερινότητα και η εργασία μίας μετανάστριας αποτελεί το κλειδί για την ανάδειξη των κοινωνικών και χωρικών ασυνεχειών. Η μετανάστρια έρχεται αντιμέτωπη και σηκώνει όρια αποκλεισμού και εγκλεισμού, του εαυτού της και των άλλων στις καθημερινές της πρακτικές, αυτοπροσδιορίζεται, οριοθετείται τόσο απέναντι στους Γάλλους και στις Γαλλίδες, καθώς επίσης και σε ομοεθνείς της (Salih, 2000).

Στη φεμινιστική γεωγραφία, η μελέτη της καθημερινότητας των γυναικών, των εργασιών φροντίδας και των χωρικοτήτων που αυτές παράγουν, συμβάλλει στην προσέγγιση της συναρμογής του τοπικού με το παγκόσμιο, μέσα, δηλαδή, από σχέσεις που διαμορφώνονται στο χώρο και το χρόνο (Dyck, 2005). Στα πλαίσια αυτής της εργασίας, το φιλμ *Loïe du 16e* είναι το έναυσμα για την παρατήρηση του αστικού χώρου μέσα από το πρίσμα έμφυλων πολιτισμικών προσεγγίσεων.

Η οπτική με την οποία συνοδεύτηκε η ταινία όταν κυκλοφόρησε στις κινηματογραφικές αίθουσες, το 2006, αφορούσε στην ανακάλυψη της αγάπης μέσα στις γειτονιές του Παρισιού. Σε ένα μεγάλο βαθμό, η ταινία προσεγγίστηκε ακριβώς έτσι, ως μία ιστορία αγάπης-μητρικής. Με ανάλογο τρόπο, οι υπηρεσίες που παρέχονται καθημερινά από γυναίκες όπως η Άννα χαρακτηρίζονται ως «πράξεις αγάπης» και όχι «πραγματική» εργασία. (Lykogianni, 2008). Παρ' ολ' αυτά, αυτές οι καθημερινές πρακτικές, τις οποίες προβάλλει το φιλμ, δεν διαπερνώνται απλά από αγάπη, όπως επίσης, δεν αποτελούν μόνο θέμα τοπικό -του συγκεκριμένου διοικητικού διαμερίσματος- αλλά είναι προέκταση των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών σχέσεων στο χώρο, και έτσι επιτρέπουν περαιτέρω σχολιασμό στη μελέτη της αναπαραγωγής του αστικού χώρου.

Ile-de-France, Institut d' Aménagement et d' Urbanisme, <http://sigr.iau-idf.fr/webapps/visiau/>

Η ταινία στο ιστορικό της πλαίσιο

Το 2006, που προβάλλεται η ταινία, η Ευρωπαϊκή Ένωση διανύει ήδη την τρίτη της περίοδο μεταναστευτικής πολιτικής. Σχετικά με τη μεταναστευτική πολιτική της ΕΕ, αυτή μπορεί να ταξινομηθεί σε τρεις περιόδους. Στην πρώτη περίοδο, μέχρι το 1997, προτεραιότητα αποτελεί η φύλαξη των συνόρων. Στη δεύτερη περίοδο 1997-2004 υπάρχει σαφής προσπάθεια ένταξης των μεταναστών. Στην τρίτη περίοδο δηλαδή από το 2004 και μετά η ΕΕ προσανατολίζεται προς μια μορφή επιλεκτικής μετανάστευσης, προσπαθώντας να συνδυάσει τη νόμιμη μετανάστευση με την εργασία και να συνδράμει στην αντιμετώπιση της παράνομης μετανάστευσης. Η «επιλεκτικότητα» της τρίτης περιόδου περιγράφεται από το τρίπτυχο νομιμότητα-δικαιώματα-κοινωνική ένταξη (Σαρρή, 2012).

Συγκεκριμένα, για τη Γαλλία αυτό έχει φανεί και με τις τακτικές μαζικές απελάσεις με ναυλωμένες πτήσεις, το 2003. Έκτοτε, οι κυβερνήσεις στόχευαν στις 30.000 απελάσεις τουλάχιστον ετησίως, όσο υπολογίζεται ο αριθμός παράνομων μεταναστών (*sans-papiers*). Επιπλέον, στοχοποιήθηκαν οι μετανάστες με προσωρινές άδειες παραμονής που εργάζονται άτυπα, και απειλήθηκαν με αφαίρεση του τίτλου παραμονής τους. Από την άλλη, οι νομιμοποιημένοι μετανάστες έχουν πρόσβαση σε όλες τις κοινωνικές παροχές, αλλά παραμένουν χωρίς πολιτικά δικαιώματα.

Στοιχεία ενδιαφέροντος σχετικά με τη μετανάστευση

Σε αυτήν την ενότητα εντοπίζονται ορισμένα σημεία του φιλμ τα οποία έχουν θεωρητικές αναφορές στα ζητήματα που έθιξε η πρώτη ενότητα.

(α) Αρχικά, το φιλμ θίγει το θέμα της κινητικότητας, τόσο της φυσικής και της κοινωνικής. Στο φιλμ εμφανίζονται αυτά τα δύο να συνδέονται, το ένα αποτελεί την υλική αναπαράσταση του άλλου. Η δυσκολία της καθημερινής μετακίνησης, βρίσκει ανάλογο στις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η Άννα στην προσπάθειά της να ξεκινήσει μία «κανονική» ζωή. Αν και η εργασία της αποτελεί σημαντικό βήμα σε αυτήν την κατεύθυνση, η εξαντλητική καθημερινότητα, η κούραση του μεγάλου πρωινού ταξιδιού, είναι ένδειξη, ή ακόμα, και απεικόνιση των δυσκολιών που αντιμετωπίζει σε όλα τα υπόλοιπα επίπεδα της ζωής της. Στο φιλμ δεν αποκαλύπτονται πολλές κλίμακες κινητικότητας, εκτός από την κλίμακα της πόλης, υπονοούνται όμως οι μεγάλες αποστάσεις που διένυσε κατά τη μετανάστευσή της η Άννα (από τον τόπο που γεννήθηκε, στα συγκροτήματα του Παρισιού), οι οποίες αναλύονται περισσότερο στο επόμενο κεφάλαιο της ενότητας.

(β) Σε αυτές τις αποστάσεις που δημιουργούν οι σκηνοθέτες εντάσσεται και η απόσταση των δύο γυναικείων ρόλων, των δύο εργαζόμενων μητέρων. Αρχικά, επιλέγουν να δείξουν τις μεγάλες διαφορές των δύο γυναικών. Ενδεικτικά, ξεκινώντας από το σπίτι που ζει η καθεμία, την ώρα που φεύγει το πρωί για τη δουλειά (η Άννα πρέπει να είναι στο σπίτι της εργοδότης της πριν αυτή να φύγει και έχοντας ήδη διασχίσει μεγάλο μέρος του Παρισιού), η μία, αφήνει το μωρό της στην πρόνοια, σε ένα κρεβατάκι που απλά περιβάλλει το σώμα του, ενώ η άλλη, δέχεται τη φροντίδα για το μωρό της στο σπίτι της, στο δωμάτιό του, το οποίο δείχνει να έχει μέγεθος όσο όλο το διαμέρισμα της Άννας.

Η απεικόνιση της σχέσης δημιουργείται με την παράλληλη παρουσία και των δύο στον ίδιο τόπο αλλά σε απόσταση, στο σύντομο διάλογό τους όταν η γαλλίδα εργοδότρια, λόγω δικών της υποχρεώσεων, ζητά από την Άννα να εργαστεί περισσότερο εκείνη την ημέρα περιμένοντάς την. Η εργοδότρια δεν εμφανίζεται ποτέ, μόνο ακούγεται η φωνή της. Παρ' ολ' αυτά, η παρουσία της στο χώρο είναι εμφανής δυναμικά. Η Άννα συγκατανεύει, γνωρίζοντας ότι αυτό θα της στερήσει χρόνο από το δικό της παιδί και από τις υποχρεώσεις που έχει αφήσει σπίτι. Η σχέση τους μπορεί να περιγραφεί από το δίπτυχο εξουσίας και κατανόησης, μία ταυτόχρονη συνθήκη επιβολής και ανθρωπιάς. Οι σχέσεις οικειότητας συσκοτίζουν τις σχέσεις εκμετάλλευσης, εργασιακής και συναισθηματικής, τις οποίες συχνά αντιμετωπίζουν στο πλαίσιο της εσωτερικής οικιακής εργασίας (Λιάπη Μ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009).

Το διαμέρισμα στο συγκρότημα κατοικιών

Το σπίτι στο 16^ο

(γ) Έπειτα, στο φιλμ διαφαίνεται το πώς, μέσα από τις εργασίες φροντίδας, συναντώνται και αλληλοδιαμορφώνονται οι διαφορετικές ταυτότητες, τόσο οι χωρικές όσο και οι ατομικές. Σε αυτό αξίζει να σχολιαστεί το τραγούδι-νανούρισμα της μετανάστριας. Τη στιγμή που η Άννα εγκαταλείπει το βρεφονηπιακό σταθμό, ακούει το κλάμα του μωρού της και επιστρέφει για να το ησυχάσει τραγουδώντας του ένα τραγούδι στα ισπανικά. Στο τέλος του φιλμ, είναι το ίδιο αυτό τραγούδι που χρησιμοποιεί για να ησυχάσει το μωρό της εργοδότριάς της στο χώρο εργασίας της.

Το τραγούδι αυτό αποτελεί μία αφήγηση από τη ζωή της μετανάστριας, φανταζόμαστε ότι το ίδιο της τραγουδούσε η μητέρα της στη Γαλλία είτε στη χώρα προέλευσής της, το οποίο συναντά τις αφηγήσεις που αποτυπώνονται στο χώρο, μέσα στο σπίτι της Γαλλίδας εργοδότης της. Ενώ είναι φορέας αναμνήσεων πολιτισμικών και εθνοτικών ιδιαιτεροτήτων, γίνεται εργαλείο εργασίας σε ένα μωρό που πλάθει με τη σειρά του μνήμες και ταυτότητα από αυτό. Τα μαύρα ματάκια πιθανά να μην περιγράφουν το μωρό από τη Γαλλία. Το τραγούδι, όμως, αποκτά νέα νοήματα και νέα χρήση, διαπραγματευόμενο παγιωμένες εικόνες και σχέσεις.

*Que linda manita que tengo yo,
que linda y blanquita que dios me dio.*

*Que lindos ojitos que tengo yo,
que lindos y negritos que dios me dio.*

*Que linda boquita que tengo yo,
que linda y rojita que dios me dio.*

*Que lindas patitas que tengo yo,
que lindas y gorditas que dios me dio.*

Τι χαριτωμένο χεράκι που έχω εγώ,
που τόσο όμορφο και άσπρο μου το έδωσε ο Θεός.

Τι χαριτωμένα ματάκια που έχω εγώ,
που τόσο όμορφα και μαύρα μου τα έδωσε ο Θεός.

Τι χαριτωμένο στόμα που έχω εγώ,
που τόσο όμορφο και κόκκινο μου το έδωσε ο Θεός.

Τι χαριτωμένα πατουσάκια που έχω εγώ,
Που τόσο όμορφα και στρουμπουλά μου τα έδωσε ο Θεός.

Το τραγούδι- νανούρισμα

(δ) Τέλος, πολύ σημαντικό στοιχείο του φιλμ αποτελεί ο χρόνος. Με την ολοκλήρωση του σχήματος του κύκλου, με την επανάληψη της στροφής του βλέμματος της Άννας έξω από το παράθυρο όταν έχει φτάσει στο 16°, όπως έκανε το πρωί όταν ξύπνησε, και του τραγουδιού της, φανερώνει τη ρουτίνα, την επανάληψη του καθημερινού, και του συνεχούς της εργασίας. Η ιστορία επαναλαμβάνεται ξανά και ξανά, αδιάκοπα. Παρόλο που το φιλμ διαρκεί μόλις πέντε λεπτά, αποκτά διάρκεια και προβάλλει μία μεγάλη εικόνα του καθημερινού της εργάτριας φροντίδας μέσα σε κλειστούς κύκλους. Άλλωστε, αν και το φιλμ διαπραγματεύεται κάτι το καθημερινό, είναι παράλληλα κάτι το άγνωστο και καταφέρνει να προκαλέσει νέες αντιδράσεις και συναισθήματα.

Μέσα στον κύκλο που προβάλλεται, αποκαλύπτονται στις χωρικές αναπαραστάσεις οι κοινωνικές, οικονομικές, πολιτισμικές αντιθέσεις. Οι εικόνες που εναλλάσσονται, η διαφορετική εικόνα

της Άννας στους διάφορους χώρους, οι μεταβάσεις από τον ιδιωτικό στο δημόσιο χώρο και το αντίστροφο, πάντα γύρω από το ίδιο πρόσωπο, εκτυλίσσουν μία σειρά αστικών εικόνων και πραγματικοτήτων που είναι δεμένες στην ίδια κορδέλα, στο βίωμα της μετανάστριας. Σημαντικό ρόλο στην παραγωγή αυτών των εικόνων παίζει το φως. Το πρωινό της Άννας ξεκινάει όσο είναι ακόμα σκοτάδι, και σταδιακά, μέχρι να φτάσει στο 16^ο ξημερώνει. Με τον τρόπο αυτό, οξύνονται οι αντιθέσεις, ενώ παράλληλα επιμηκύνεται το χρόνος. Διαπιστώνεται η διάρκεια του ταξιδιού που πραγματοποιεί καθημερινά η Άννα.

Έξω από το παράθυρο

B| Εστίαση στα κύρια σημεία της ταινίας που αφορούν στην έμφυλη προσέγγιση της μετανάστευσης στον αστικό χώρο

Το ταξίδι

Με τη λέξη ταξίδι, στη συγκεκριμένη εργασία, περιγράφεται η διαδρομή που διανύει καθημερινά μία εργάτρια προκειμένου να φτάσει στον χώρο εργασίας της. Επιπλέον, έτσι έχει τιτλοφορηθεί ένα ακόμα φιλμ μικρού μήκους των ίδιων σκηνοθετών, το *Voyage* (2008)⁸. Και αυτό το φιλμ έκανε αναφορά στις προσβασιμότητες, τις χωρικές αποστάσεις της καθημερινότητας αλλά και τις σημασιοδοτήσεις αυτών. Όπως έχει υπαινιχθεί ήδη σε άλλα σημεία της μελέτης, οι καθημερινές διαδρομές, αλλά και γενικότερα οι ροές κινήσεων, διαπραγματεύονται, όπως ακόμα επηρεάζονται από, τον χώρο.

⁸ Το συγκεκριμένο φιλμ συγκαταλεγόταν μαζί με άλλα σε μία συνολική ταινία η οποία είχε κυκλοφορήσει το 2008 με το όνομα *Stories on Human Rights*. Το φιλμ διαπραγματεύεται την καθημερινή μετακίνηση ενός νέου που ξεκινάει από τις παραγκουπόλεις όπου κατοικεί για να καταλήξει στην περιοχή όπου κάνει πρόβα με τη συμφωνική ορχήστρα που συμμετέχει.

Ο σχολιασμός αυτού του θέματος μέσα από το φιλμ πραγματοποιείται, αρχικά, σημειώνοντας τις χωροκοινωνικές αποστάσεις στις οποίες αναφέρεται η ταινία και, παράλληλα, διαπιστώνοντας τις μεταβάσεις που τελούνται ανάμεσα αυτών. Μέσα στην ενότητα αυτή, γίνεται λόγος για τα όρια που διασχίζει καθημερινά η Άννα, αλλά και τους συγκεκριμένους συμβολισμούς αυτών.

(α) Πρώτη απόσταση που είναι εμφανής στο φιλμ, είναι η διαφορά, χωρική και κοινωνική, ανατολής-δύσης στο Παρίσι. Το ταξίδι της Άννας περνά από τα φτωχά συγκροτήματα της ανατολής, στις πλούσιες μονοκατοικίες του 16ου, ενώ εκείνη βιώνει και διασχίζει τη μεγάλη αντίθεση. Οι γενικευμένοι διαχωρισμοί, των πόλεων και των προαστίων τους, σε «πλούσιες και φτωχές περιοχές», μοιάζει με αγεφύρωτο χάσμα, το οποίο, παρ' όλ' αυτά, υπερσκελίζεται στις καθημερινές διαδρομές εργατών και εργατριών.

Επιπλέον, διακρίνονται αποστάσεις, τόσο στο δημόσιο, όσο και στον ιδιωτικό χώρο. Για παράδειγμα στις κατοικίες των δύο γυναικών ή στο δημόσιο χώρο των περιοχών κατοικίας. Η ίδια φαίνεται πως βρίσκεται πάντα σε απόσταση από όλα, ξένη σε κάθε ένα βήμα της στο χώρο, που, όμως, κατ' ανάγκη κατακτά.

(β) Μέσα από το σχολιασμό των δεδομένων αποστάσεων, διαπιστώνονται, πάλι, οι διαφορετικές γεωγραφικές κλίμακες της κινητικότητας, από την κλίμακα του σώματος, στην παγκόσμια κλίμακα. Η έμφυλη οπτική στα θέματα κινητικότητας αποκαλύπτει κινήσεις σε παράλληλα επίπεδα, συνυφασμένα και αλληλεπιδρώντα στο χρόνο. Το φύλο δρα ταυτόχρονα σε πολλαπλές χωρικές, κοινωνικές και πολιτισμικές κλίμακες (Καμπούρη Ν. , Λαφαζάνη Ο. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009), αποκαλύπτοντας την ίδια στιγμή, τη συσχέτιση των κλιμάκων μεταξύ τους. Για την διατύπωση των παραπάνω, προηγείται πάντα η παραδοχή της συνδιαμόρφωσης του χωρικού με το κοινωνικό.

Στο ταξίδι της φροντίδας, προβάλλονται στο ίδιο πρόσωπο, ταυτόχρονα παρελθούσες και μελλοντικές διαδρομές που γράφονται στο χώρο: η μετανάστευση, οι μετεγκαταστάσεις στην χώρα ή στην πόλη υποδοχής, από και προς τους χώρους εργασίας. Επιπλέον, η μετανάστρια εργαζόμενη, πραγματοποιεί κοινωνικές και πολιτισμικές διαδρομές: διαδικασίες ένταξης, εύρεση εργασίας, εκμάθηση της ομιλούσας γλώσσας, νομιμοποίηση εγκατάστασης. Στις διαδρομές αυτές διαπιστώνεται η σύζευξή τους και η παράλληλη παραγωγή τους.

(γ) Στη μετακίνηση της Άννας, όπως και κάθε ατόμου, τα στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητά της και που την προσδιορίζουν κοινωνικά, οριοθετούν διαφορετικά τους χώρους της πόλης και την προσβασιμότητα σε αυτούς. Η πόλη αποκτά διαφορετικές διαστάσεις ανά περίπτωση, για τον επισκέπτη, για τον ιδιοκτήτη, για το παιδί, για τη μετανάστρια. Στην περίπτωση των γυναικών, οι έρευνες δείχνουν πως η κινητικότητα τους είναι περιορισμένη - με χίλιους διαφορετικούς τρόπους, με σωματική βία, με παρενόχληση, ή πολύ απλά με την αίσθηση ότι βρίσκονται «εκτός τόπου» (Massey, 1994). Η οπτική του φύλου ορίζει εκ νέου το ζήτημα χωρικού κατακερματισμού, μέσα από τα διαφορετικά βιώματα των ασυνεχειών, και τα περάσματα αυτών, όπως στην περίπτωση των εργατριών φροντίδας.

(δ) Στις καθημερινές μετακινήσεις με τα μέσα μεταφοράς, συχνά διακρίνεται με μια ματιά η εντατική χρήση τους από μετανάστες. Σε αυτό το σημείο, επιχειρείται η προσέγγιση του βιώματος της ιδιαίτερης χωρικής συνθήκης των μέσων μεταφοράς, καθώς και αυτά αποτελούν τμήμα του χώρου της πόλης, και σαν τέτοια, μεταφέρουν αντίστοιχα νοήματα, όπως επίσης παρουσιάζουν την ιδιαιτερότητα της συμπιεσμένης χωρικότητας, της εξαναγκασμένης συνύπαρξης και της δημόσιας έκθεσης. Η προσέγγιση αυτή ξεκινά με την παραδοχή ότι οι καθημερινές μετακινήσεις δεν αποτελούν απλώς μία συνάρτηση φυσικών θέσεων. Πρόκειται για φυσικές αποστάσεις οι οποίες είναι ιδεολογικά και συμβολικά διαμεσολαβημένες. Αν στις πόλεις έχει, ακόμη, κανείς την πολυτέλεια να οργανώνει γκέτο, ζώνες εγκλεισμού και όρια αποκλεισμού και αν στα εθνικά σύνορα νομιμοποιείται, ακόμη, να υψώνει φράκτες, στα μέσα μεταφοράς οφείλει, για την ώρα, να αποδεχθεί τη μοιραία συγκατοίκηση με το άλλο. Οφείλει να συνυπάρξει προσωρινά με το διαφορετικό στα όρια μιας «παθολογικής» γειτνίασης. Και μία τέτοια μοίρα είναι που συστήνει το εκρηκτικό υλικό του καθημερινού μεταφερόμενου πολέμου (Φιλίππιδης, 2011).

Σε αυτό το πλαίσιο, οι μετανάστες και οι μετανάστριες αποτελούν αντικείμενο θέασης για τον φοβικό ή τον περιέργο. Μέσα από την οπτική του φύλου, το ατομικό βίωμα των γυναικών, τα νοήματα που παίρνουν τα μέσα μεταφοράς και οι μνήμες που δημιουργούνται, διαφοροποιούνται σημαντικά. Συχνά, θεωρείται πως τα μέσα μεταφοράς χρησιμοποιούνται κατεξοχήν γυναίκες, καθώς είναι αυτές που υπολείπονται ικανοτήτων οδήγησης, ή δεν έχουν δυνατότητα ιδιοκτησίας δικούς τους οχήματος. Για τις εργαζόμενες γυναίκες, όπως και συγκεκριμένα για τις εργάτριες φροντίδας, τα μέσα μεταφοράς είναι ο μεταβατικός δημόσιος χώρος στη διαδρομή από το σπίτι στη δουλειά και πίσω, και προσδιορίζεται άμεσα από αυτή τη χρήση. Η παρουσία σε αυτόν είναι εξαναγκαστική, και με επιτελικό χαρακτήρα, ενώ ταυτόχρονα είναι χώρος έκθεσης ή και προβολής.

Το καθημερινό ταξίδι

Ιδιωτικός/ Δημόσιος χώρος

Τέλος, γίνεται αναφορά στη σχέση του ιδιωτικού με το δημόσιο και στο πως αυτή προσδιορίζεται μέσα από τις διαδικασίες που περιβάλλουν τη μετανάστευση, που διακρίνονται τα όρια τους, ποιες κοινωνικές συμπεριφορές επιτρέπουν και ποιοι κώδικες αναπτύσσονται σε κάθε έναν, καθώς διαπιστώνεται πως οι δύο χώροι εναλλάσσονται, ή και περιπλέκονται μέσα στο καθημερινό «ταξίδι». Ερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους χαράσσεται η διαχωριστική γραμμή μεταξύ του ιδιωτικού και του φυσικού, από τη μία πλευρά, και του δημόσιου και του συμβατικού, από την άλλη (Σένετ, 1999), όπως ακόμη και ο χαρακτήρας της.

Ο προσδιορισμός του δημόσιου μπορεί να περιγραφεί από τη συνύπαρξη και την αλληλεπίδραση μιας πληθώρας ταυτόχρονων διαδρομών (Λυκογιάννη Ρ. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Παράλληλα, το δημόσιο στον αστικό χώρο είναι ένα περιβάλλον ξένων. Εκεί, η συμπεριφορά αφίσταται των προσωπικών περιστάσεων του καθενός, και έτσι δεν υποχρεώνει τους ανθρώπους να ξεκαθαρίσουν ο ένας στον άλλον ποιοι είναι. Είναι όπως η σχέση του ηθοποιού με το ακροατήριό του, προσδιορισμένη από κώδικες και περιοριστικοί νόμοι (Σένετ, 1999).

Από την άλλη, ο ορισμός του ιδιωτικού προκύπτει από την εξάρτηση του από το δημόσιο. Το ιδιωτικό περιλαμβάνει τον χώρο, που αποκλείεται από το δημόσιο, σε μία συμπληρωματική και εξαρτημένη σχέση. Ο Σένετ βλέπει το δημόσιο ως ανθρώπινη δημιουργία, ενώ στο ιδιωτικό την ανθρώπινη κατάσταση. Παρ'όλα αυτά, στη μελέτη αυτή επιχειρείται η διατύπωση του ιδιωτικού μέσα από διαφορετικές σημασιοδοτήσεις ανά περίοδο και ανά συνθήκη, όπως και στην περίπτωση του δημόσιου.

Συχνά, το ιδιωτικό ταυτίζεται με το χώρο της οικίας, ως ο φυσικός και συμβολικός τόπος του ανήκειν. Παρατηρείται η φιγούρα της μάνας, ως σύμβολο και όχι ως ο άνθρωπος, να πλαισιώνει το σπίτι, το σπιτικό, το ιδιωτικό. Έτσι, ο ιδιωτικός χώρος μίας οικίας, γίνεται ο χώρος της γυναίκας, εκεί όπου είναι «φυσικό» να βρίσκεται. Μέσα στα σπίτια αρθρώνεται το μεταλλασσόμενο «τοπικό» με τον εξελισσόμενο κοινωνικό συντηρητισμό, το νεοφιλελευθερισμό και την παγκοσμιοποίηση, ενορχηστρώνεται η κοινωνική και οικονομική ζωή, και κατ' επέκταση, στηρίζονται οι πολιτικές οικονομίες (Dyck, 2005). Η διαχωριστική γραμμή των δύο χώρων δεν είναι σε καμία περίπτωση μία παγιωμένη, στεγανή μεμβράνη. Οι μακροσκοπικές δομές, και οι παγκόσμιες τάσεις, διαπερνούν και τους δύο χώρους αλληλεπιδρώντας με αυτούς.

Η χρήση του ιδιωτικού και του δημόσιου διαφοροποιείται στην επιτελεστικότητα των φύλων. Οι δύο χώροι φέροντες νοήματα και έμφυλους, πολιτισμικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς προσδιορισμούς έρχονται σε διαπραγμάτευση και τροφοδοτούν, σε μία αμφίρροπη διαδικασία, την καθημερινότητα των εργατριών φροντίδας, την κατασκευή ταυτοτήτων και σχέσεων. Από τις εναλλαγές και τις διαπλοκές των χώρων συμπεραίνεται το συνεχές πέρασμα μεταξύ χωρικών και κοινωνικών ορίων και ασυνεχειών.

Στην καθημερινότητα των εργατριών φροντίδας οι δύο χώροι ρευστοποιούνται, και παύουν να αποτελούν ένα συγκρουόμενο, απόλυτο δίπολο. Η διάχυση των ορίων του εργασιακού και οικιακού

χώρου συνδέεται και με το ότι το επάγγελμα αυτό δεν επιτελείται σε έναν «δημόσιο» εργασιακό χώρο, αλλά στον ιδιωτικό οικιακό χώρο των εργοδοτριών (Αθανασοπούλου Α. στο Βαΐου, Στρατηγάκη (επιμ.), 2009). Στο φιλμ, οι σημασιοδοτήσεις των δύο χώρων στο φιλμ, καταγράφονται γύρω από το ίδιο πρόσωπο. Η μετανάστρια βρίσκεται εκτεθειμένη στο βλέμμα των άλλων, κατά τις καθημερινές μετακινήσεις της, και ελεγχόμενη σε έναν χώρο στον οποίο δεν αισθάνεται πως ανήκει. Το ιδιωτικό και το δημόσιο, το κλειστό και το ανοιχτό, αλλάζουν νοήματα, στην περίπτωση των εργαζόμενων μεταναστριών, και δεν βρίσκονται σε πλήρη αντίθεση.

Συμπερασματικά

Η επιλογή μίας και μόνο ιστορίας, προκειμένου να σχολιαστούν τα παραπάνω θέματα, φαντάζει ελλιπής, ιδιαίτερα όταν αυτή είναι εντοπισμένη στο φιλικό, και όχι στον πραγματικό, χώρο και χρόνο. Οι επιφυλάξεις για το βαθμό ανταπόκρισης του φιλμ στην πραγματικότητα, υποχωρούν με την επιλογή μεθοδολογικών εργαλείων, όπως με τον εντοπισμό στοιχείων της φεμινιστικής θεωρίας που αναφέρονται στις επιλεγμένες εικόνες. Έτσι, διαπιστώνεται και το γεγονός ότι το φιλμ δεν έχει συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, είναι μια αναπαράσταση ενός φαινομένου με το οποίο πολλές διαφορετικές γυναίκες, σε διαφορετικούς τόπους έχουν βρεθεί αντιμέτωπες, σε ανάλογες καθημερινότητες και εμπειρίες, και σε περιόδους που καλύπτει πολλούς χρόνους.

Το καθημερινό «ταξίδι» των μεταναστριών από και προς τους χώρους εργασίας, είναι μόνο μία όψη από τις εμπειρίες τους στον αστικό χώρο, από το οποίο διαπιστώνονται στοιχεία σχετικά με την κοινωνική, οικονομική και πολιτική συνθήκη, τις διαστάσεις του χώρου και την αλληλεπίδραση όλων αυτών με τα δρώντα υποκείμενα. Στην πρωινή της ρουτίνα, η Άννα διασχίζει χωροκοινωνικές αποστάσεις, αντιθέσεις, ασυνέχειες. Ακόμη, στις μεταβάσεις αυτές εκτίθεται στο δημόσιο βλέμμα, ελέγχεται σε χώρους οικίας, που αποτελούν παράλληλα και χώρους εργασίας, περιπλέκοντας το δημόσιο και το ιδιωτικό. Εντοπίζεται η συγκεκριμένη θέση της Άννας που, μέσα από πλήθος ελεύθερων και δεσμευμένων επιλογών, είναι εργάτρια φροντίδας, απαντώντας σε έναν κοινωνικό και σε ένα βιοποριστικό σκοπό, χωρίς διακρίσεις ανάμεσά τους. Οι πράξεις και επιλογές της Άννας δεν είναι μόνο αποτέλεσμα αγάπης, όπως επίσης η ερμηνεία αυτών δεν μπορεί πραγματοποιηθεί μόνο μέσα από την έμφυλη διάσταση.

Με τον τρόπο αυτό, αποκαλύπτεται η σύνθετη συνθήκη που προκύπτει από επικαλύψεις επιπέδων, οικονομικών, πολιτικών, χώρου και ταυτοτήτων, και διαμορφώνει χωροκοινωνικές σχέσεις. Για την προσέγγιση των εξελισσόμενων σχέσεων, εντοπίζονται συγκεκριμένα μεθοδολογικά εργαλεία μέσα από τις φεμινιστικές έρευνες και τις μεμονωμένες αφηγήσεις ταυτοτήτων στο χώρο. Η διαδικασία αυτή δε φωτίζει σημειακά μόνο το χώρο και το χρόνο του πραγματικού. Παράλληλα, ξεκλειδώνει άλλες μακροσκοπικές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές δομές και σχολιάζει τη συναρμογή του τοπικού με το παγκόσμιο.

Βιβλιογραφία

Βιβλιογραφικές αναφορές

Dyck, I. (2005) “Feminist geography, the 'everyday', and local-global relations: hidden spaces of place-making”, *Le Geographe canadien*, τόμος 49, τεύχος 3, L'Association canadienne des geographes, σσ. 233-243.

Foucault, M. (2011 [1976]) *Ιστορία της σεξουαλικότητας*, μτφ. Τ. Μπέτζελος, Αθήνα: ΠΛΕΘΡΟΝ.

Lefebvre, H. (2007 [1972]) *Δικαίωμα στην πόλη_ Χώρος και πολιτική*, μτφ. Π. Τουρνικώτης, Κ. Λωράν, Αθήνα: Κουκίδα.

Lykogianni, R. (2008) “Tracing Multicultural Cities from the Perspective of Women’s Everyday Lives”, *European Urban and Regional Studies*, 15(2), σσ.133-43.

Massey, D. (1994) *Space, Place, and Gender*, Minneapolis: University of Minnesota Press.

Pratt, G. Yeoh, B. (2003), “Transnational (Counter) topographies”, *Gender, Place and Culture*, τόμος 10, No. 2, σσ. 159-166.

Salih, R. (2000) “Shifting Boundaries of Self and Other: Moroccan Migrant Women in Italy”, *The European Journal of Women’s Studies*, τεύχος 7, SAGE Publications, σσ. 321-335.

Vaiou, D. (2011) “Gendered mobilities and border-crossings: from Elbasan to Athens”, *Gender, Place and Culture*, 1-14, London: Routledge.

Βαΐου Ν. (επιστημ. Υπευθ.) (2007) *Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλη_ Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονίες της Αθήνας*, Αθήνα: ΕΜΠ Σχολή Αρχιτεκτόνων

Βαΐου, Ν. Στρατηγάκη, Μ. (επιμ.) (2009) *Το φύλο της μετανάστευσης*, Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Λυκογιάννη, Ρ. (2012) “Η καθημερινή ζωή στο έργο του Henri Lefebvre”, Βαΐου, Ντ. Χατζημιχάλης, Κ. (επιμ.) *Ο Χώρος στην Αριστερή Σκέψη*, Αθήνα: Ινστιτούτο Νίκος Πουλαντζάς | νήσος, σσ. 275-280.

Σαρρή, Ν. (2012) “Η συμβολή των Συμβουλίων Ένταξης Μεταναστών στην προοπτική ένταξης μεταναστών στην Ελλάδα”, στο Αφουξενίδης, Α. Σαρρή, Ν. Τσακηρίδη, Ο. (επιμ.), **Ένταξη των μεταναστών: αντιλήψεις, πολιτικές, πρακτικές**, Αθήνα: ΕΚΚΕ, σσ. 37- 60.

Σένετ, Ρ. (1999 [1977]), **Η Τυραννία της Οικειότητας**, μτφ. Γ. Μέρτικας, Αθήνα: Νεφέλη.

Φιλιππίδης Χ. (2011), **Πόλεμος σε τέσσερις ρόδες**, Αθήνα, αδημοσίευτο κείμενο.